

Інтертекстуальний дискурс драм В. Винниченка

Ольга Володимирівна Масло

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна);
e-mail: olga_maslo@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1586-2805>

Ірина Вікторівна Волкова

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради;
(пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна);
e-mail: irinavolkova2@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4725-8837>

У статті проаналізовано драми В. Винниченка з погляду використання таких інтертекстуальних одиниць, як історичні, літературні, біблійні алюзії, прецедентні імена; розглянуто автоінтертекстуальність, яка реалізується шляхом автоцититування та автоінтерпретації однакових концепцій у різних сюжетах; доведено важливість розуміння емоційно-естетичного контексту твору через дослідження категорії інтертекстуальності.

Перебуваючи в драмах В. Винниченка виявлено як на сюжетно-композиційному, так і на образному й мовному рівнях. Тож у статті ідентифіковано категорію інтертекстуальності та поінтерпретовано її зміст у драмах В. Винниченка.

Маркерами творчості В. Винниченка є осмислення свободи морально-етичного вибору й відповідальності за неї, глибинні зовнішні та внутрішні конфлікти, роздвоєність особистості, межові ситуації на ідейно-політичному та побутовому рівнях, любовні трикутники та ін., тобто екзистенційне поле людського буття.

З'ясовано, що категорія інтертекстуальності у творах письменника представлена як історичні алюзії (згадка подій, місць, чи осіб, які семантично уточнюють зміст твору, виконують експресивну функцію), літературні (твори, репліки, епізоди, персонажі цих творів), біблійні, прецедентні імена – згадка відомих постатей, зовнішність чи діяльність яких співвідносяться з персонажем, автоцититування. У багатьох творах досліджуваного письменника наскрізною є автоінтертекстуальність, яка засвідчує свідомо сконструйовану у творах символічну біографію самого В. Винниченка.

Доведено, що дослідження категорії інтертекстуальності в драмах В. Винниченка є важливим елементом розуміння мовно-стилістичних особливостей їх тексту, ірраціонального осмислення творчого задуму письменника. Автоінтертекстуальність, що реалізується через автоцититування та автоінтерпретації, а також літературні, історичні, біблійні алюзії, прецедентні імена генерують емоційно-естетичний контекст твору.

Ключові слова: інтертекстуальність, алюзії, текстові ремінісценції, прецедентність, автоінтертекстуальність

Масло О. В., Волкова І. В. Интертекстуальный дискурс драм В. Винниченко

В статье проанализированы драмы В. Винниченко с точки зрения использования таких интертекстуальных единиц, как исторические, литературные, библейские аллюзии, прецедентные имена; рассмотрена автоинтертекстуальность, которая реализуется путем автоцитирования и автоинтерпретаций одинаковых концепций в различных сюжетах; доказана важность понимания эмоционально-эстетического контекста произведения через исследование категории интертекстуальности.

Аналогии в драмах В. Винниченко обнаружены как на сюжетно-композиционном, так и на образном и языковом уровнях. Поэтому в статье идентифицирована категория интертекстуальности и представлена трактовка ее содержания в драмах В. Винниченко.

Маркерами творчества В. Винниченко являются осмысление свободы морально-этического выбора и ответственности за него, глубинные внешние и внутренние конфликты, раздвоенность личности, пограничные ситуации на идейно-политическом и бытовом уровнях, любовные треугольники и др., то есть экзистенциальное поле человеческого бытия.

Выяснено, что категория интертекстуальности в произведениях писателя представлена как исторические аллюзии (упоминание событий, мест или лиц, которые семантически уточняют содержание произведения, выполняют экспрессивную функцию), литературные (произведения, реплики, эпизоды, персонажи этих произведений), библейские, прецедентные имена – упоминание известных фигур, внешность или деятельность которых соотносится с персонажем, автоцитирования. Во многих произведениях сквозной является автоинтертекстуальность, которая свидетельствует о сознательно сконструированной в произведениях символической биографии самого В. Винниченко.

Доказано, что исследования категории интертекстуальности в драмах В. Винниченко являются важным элементом понимания культурно-стилистических особенностей их текста, иррационального осмысления творческого замысла писателя. Автоинтертекстуальность, которая реализуется через автоцитирование и автоинтерпретацию, а также литературные, исторические, библейские аллюзии, прецедентные имена генерируют эмоционально-эстетический контекст произведения.

Ключевые слова: интертекстуальность, аллюзии, текстовые реминисценции, прецедентность, автоинтертекстуальность

Olga Maslo, Iryna Volkova. Intertextual discourse in V. Vynnychenko's dramas

The article analyzes V. Vynnychenko's dramas in terms of the use of such intertextual elements as historical, literary, Biblical allusions, precedent names; the autointertextuality which is realized by self-citation and autointerpretations of identical concepts in various plots; the importance of understanding the emotional and aesthetic context of the work through the study of intertextuality categories is proved.

Echoes in V. Vynnychenko's dramas are revealed both on the plot-compositional levels, and on the figurative and linguistic levels. Therefore, the article identifies the categories of intertextuality and interprets their content in V. Vynnychenko's dramas.

Markers of V. Vynnychenko's works are the understanding of freedom of moral and ethical choice and responsibility for it, deep external and internal conflicts, dissociation of personality, borderline situations at the ideological, political and domestic levels, love triangles, etc., i.e. the existential field of human existence.

It was found that the category of intertextuality in the works of the author is presented as historical allusions (mention of events, places, or persons who semantically clarify the content of the work, perform an expressive function), literary allusions (works, lines, episodes, characters of these works), Biblical allusions, precedent names – the mention of famous figures, whose appearance or activity is correlated with the character, self-citation. In many works of the studied writer the autointertextuality is pervasive, which testifies to the symbolic biography of V. Vynnychenko consciously constructed in his works.

It is proved that the study of the category of intertextuality in V. Vynnychenko's dramas is an important element of understanding the linguistic and stylistic features of the texts, irrational understanding of the writer's creative idea. Autointertextuality, which is realized through self-citation and self-interpretation, as well as literary, historical, Biblical allusions, precedent names generate the emotional and aesthetic context of the works.

Key words: intertextuality, allusions, text reminiscences, precedence, autointertextuality

Загальна тенденція спрямування сучасних літературознавчих досліджень у русло вивчення інтертекстуальних зв'язків художніх текстів визначає **актуальність** теми роботи, адже рецепція біблійних, міфологічних, історичних сюжетів, цитат, образів знаходить своє місце в модусі як модерної, так і постмодерної літератури.

Екзистенційне поле людського буття: осмислення свободи морально-етичного вибору й відповідальності за неї, глибинні зовнішні та внутрішні конфлікти, роздвоєність особистості, межові ситуації на ідейно-політичному та побутовому рівнях, любовні трикутники – такий далеко не повний перелік маркерів творчості В. Винниченка, адже він «сміливий мандрівник по нетрях людського життя, відважний дослідник в заблудах соціальної думки і прокурор фальшивої моралі панів і рабів» [25, с. 54–55].

Недарма творчість В. Винниченка завжди перебувала в центрі ґрунтовних досліджень літературознавців щодо філософської концепції осмислення природи статі, страху, «чесності з собою», перцепції материнства та батьківства, витоків самогубства, мотиву дітовбивства, а також виявів у творчості ніцшеанства (Т. Гундорова [11], В. Панченко [22; 23], М. Жулинський [13], Н. Зборовська [14], С. Павличко [21], В. Гуменюк [10], Л. Мороз [20], Г. Сиваченко [24], Г. Клочек [16] та інші). Ми згоджуємося з думкою, що «Володимир Винниченко в історії нашої літератури, як і в історії нашого національно-державного відродження, – постать виняткова. Трудно, а може, й неможливо поставити поряд з ним як відповідника когось з його навіть найбільших сучасників. Справді-бо: поет, романіст, драматург, філософ, публіцист, митець-маляр і з юних років – політичний та громадський діяч. В. Винниченко перший і єдиний серед українських письменників ХХ ст., що його твори ще до революції 1917 було перекладено багатьма мовами» [17, с. 65].

Отже, **метою** дослідження є аналіз інтертекстуальних одиниць – алюзій, цитат, ремінісценцій, сюжетних перегуків у драмах В. Винниченка.

Витоки інтертекстуальності наявні в роботі М. Бахтіна «Проблема змісту матеріалу й форми в словесній художній творчості» (1924 р.). Спираючись на концепцію М. Бахтіна щодо діалогічності, двоголосся, «чужого слова» [2], сформувався теорія міжтекстових зв'язків.

Уважається, що термін «інтертекстуальність» уперше увела в науковий обіг 1967 р. Ю. Крістева [19], яка досліджувала роботи М. Бахтіна, історію та теорію російського формалізму і розтлумачувала його як систему відкритих чи прихованих взаємних покликань. Це поняття надалі розробляється такими представниками постструктуралізму, як Р. Барт [1], Ж. Дерріда [12].

Про компіляцію претекстів, тобто пряме чи опосередковане використання цитат, прецедентних імен, історичних подій, ключових культурних концептів, алюзій, тобто несвідомих натяків, писали Ю. Караулов [15], В. Красних [18], А. Супрун [26] та інші.

Інтертекстуальність – це підсвідома інтенція автора, непрямий спосіб вираження змісту через виникнення асоціацій з відомими образами, подіями, творами. Категорія інтертекстуальності реалізується через алюзії – несвідомі натяки. Алюзія – це «натяк на загальновідомий історичний чи літературний факт, заздалегідь обдумане відсилання читача до певного сюжету чи образу світової літератури» [4, с. 254–255].

У художніх творах найчисленнішими є алюзивні власні назви – прецедентні імена, що є своєрідними кодами набору певних усталених ознак. Суміжним поняттям до алюзій є цитати (прямі чи непрямі) та ремінісценції. На думку А. Супруна, «текстові ремінісценції – це усвідомлені vs неусвідомлені, точні vs перетворені цитати чи інші покликання на більш чи менш раніше створені тексти в складі більш пізнього тексту» (тут і далі переклад наш. – О. М., І. В.) [26, с. 17]. А. Супрун до текстових ремінісценцій відносить цитати, «крилаті слова», індивідуальні неологізми, імена

персонажів, назви творів, імена їх авторів, особливі конотації слів і висловлювань, прямі чи непрямі нагадування про ситуації. При текстових ремінісценціях можуть бути чи ні різного ступеня точності покликання на джерело [26, с. 17].

Перегуки в драмах В. Винниченка можемо виявити не тільки на сюжетно-композиційному, але й на образному, мовному рівнях. Таким чином, **основними завданнями** статті є ідентифікація категорії інтертекстуальності та інтерпретація її змісту в драмах В. Винниченка.

Категорія інтертекстуальності у творах письменника представлена як історичні алюзії (згадка подій, місць чи осіб, які семантично уточнюють зміст твору, виконують експресивну функцію), літературні (твори, репліки, епізоди, персонажі цих творів), біблійні, прецедентні імена – згадка відомих постатей, зовнішність чи діяльність яких співвідноситься з персонажем, автоцититування.

У багатьох творах В. Винниченка наскрізною є автоінтертекстуальність, яка реалізується як прямий зв'язок між гіпертекстом і написаним раніше гіпотекстом, що належить одному авторові, виявляється через об'єднання творів у метатекст, у якому наявні епізоди, цитати, філософські міркування, образи, що переходять в інші сюжети. Так, у драмі «Memento» Кривенко – талановитий художник, який має свою філософію «чесності з собою» щодо народження дитини; йому не вистачає грошей, тому він і береться за написання плакатів. У драмі «Чорна Пантера і Білий Медвідь» Корній Каневич також художник, який себе та сім'ю віддає на вівтар красі. Він, як і герой драми «Memento», стає причиною смерті сина, не бажаючи продати незавершену картину та допомогти виїхати родині на лікування, аби врятувати сина. Кривенко сам розрізає навпіл картину, у драмі «Чорна Пантера і Білий Медвідь» це робить Рита. Сніжинка говорить до Корнія, ніби висловлюючи його потаємні думки: *«Ну, не стане на світі шматочка м'яса, який кричить, робить неестетичні штуки і... в'яже людей. А замість того ви стаєте вільним, легким, ви всі сили даєте тому, що вічно, що вище м'яса!»* [6, с. 31]. У драмі «Memento» Кривенко звертається до Антоніни: *«Ти подумай: вона в'яже нас на все життя. Шматочок живого м'яса в'яже дві свідомі істоти! Насильно, наперекір усьому! І я повинен скоритись цьому?»* (тут і далі виділено нами. – О. М., І. В.) [7, с. 148].

Сюжет боротьби за дитину, коли батько хоче її забрати, наявний як у драмі «Memento»: *«Його дитина! Хм!.. Його дитина! Оддать йому дитину... Господи! Та як ти смієш мені це говорити! Щоб я віддала свою дитину»* [7, с.132], так і в драмі «Закон»: *«Та щоб я ото свою дитину кудись оддала? Та мільйони мені*

давайте, та на шматки мене ріжете – не віддам!» [9, с. 246].

Концепція «чесності з собою» є ключовою не тільки в драмі «Великий Молох», «Memento», вона знаходить своє продовження в романах «Чесність з собою», «Рівновага», «По-свій», «Божки», «Записки Кирпатого Мефістофеля», «Щаблі життя», «Заповіти батьків». За Винниченком, «чесність з собою» – це підпорядкування своєму внутрішньому стану, свобода вибору відповідно до своєї свідомості та бажання, поєднання раціонального та чуттєвого. У драмі «Memento» ці слова дуже часто говорять персонажі один одному. Оріся до Кривенка: *«Ех, ви! Чесний з собою! Пізно викидиш робить. Чуєте: пізно! <...> Ну, а що говорить наша чесність з собою про виховання дітей?»* [7, с. 118]. У драмі «Великий Молох» Зінко до Катрі: *«Я ж хочу чесно жити! Пам'ятаєш, як ми обіщали бути чесними з собою, з своїм „я“?»* [7, с. 22].

Автоінтертекстуальність засвідчує свідомо сконструйовану у творах символічну біографію самого В. Винниченка: відомо, що він також був художником, заперечував традиційну форму сім'ї, сам пережив трагедію як батько, адже його позашлюбний син від Люсі Гольдмерштейн помер через нез'ясовані причини ще немовлям. Спираючись на листування, деякі біографи вказують на причетність письменника до смерті сина. Тема небажаної дитини та намагання позбутися її життя з'являється в романах «Записки Кирпатого Мефістофеля», «По-свій». Загалом проблема як материнства («Гріх», «Пригвожені»), так і батьківства («Натусь», «Чорна Пантера і Білий Медвідь», «Закон») є центральною у творчості письменника. Таким чином, біографічна стратегія В. Винниченка виявляється через автоінтертекстуальність, що реалізується шляхом автоцититування та автоінтерпретації однакових концепцій у різних сюжетах.

Шевченкове слово, як і його постать, зазнають трансформацій у драмах «Memento», «Брехня», «Між двох сил» через прямі та непрямі цитати, алюзії. Творчість Т. Шевченка в українській свідомості є маркером національної ідентичності, боротьби, незалежності. У драмі «Між двох сил» більшовик Подкопаєв, дивлячись на портрет Шевченка, говорить: *«А почему эта контрреволюционная икона висит здесь до сих пор? <...> Эта хохлацкая морда мне надоела, наконец. Везде торчит <...> Я заявляю откровенно, что с национализмом, с этими шевченками, автономиями, федерациями, самостийностями и прочей буржуазной дрянью буду бороться беспощадно»* [5, с. 316]. У листі батька до Софії, яка стала на бік більшовиків, таким чином зрадивши рідних, є такі рядки: *«Розстрілюйте братів своїх, батьків, але не чіпайте хоч тих, які несуть народові слово правди і науки. „Схаменіться, бо лихо вам буде“. Востанне кричу вам з намученого серця: киньте, покайтесь, а не покається, то проклинаю вас своїм батьківським, невміручим прокляттям»* [5, с. 338]. А слова матері до Софії

та Тихона «Що ж це робиться. **Брат на брата. Батько на дітей...**» [5, с. 344] є алюзією на рядки з послання Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим...»: «*Одицурається брат брата І дитина мати...*». Сама ж сцена намагання батька вбити доньку за зраду є алюзією на епізод вбивства Тарасом свого сина Андрія (М. Гоголь «Тарас Бульба»): «*Моя кров і моя воля судить її так, як я хочу. На середину, паршивко!*» [5, с. 342].

У сюжетну площину драми «Memento» автор уводить декілька пісень, які засвідчують психологічний стан персонажів: «Коли розлучаються двоє» (слова Г. Гейне, музика М. Лисенка) відображає стан Антоніни після розмови з Кривенком [7, с.136-137]; «За Сибіром сонце сходить» [7, с. 164], яку співає п'яне товариство Кривенка, перегукується з попередніми словами Антоніни, яка, боючись убивства дитини, говорить Кривенку: «*І спробуй тільки зробити це! Спробуй! Без жалю одправляю на каторгу*» [7, с. 152]. Пісня відтворює драматичний стан Кривенка, який, відповідно до своєї концепції «чесності з собою», не хоче народження небажаної дитини. Паша співає колискову «Місяць ясененький» (слова Лесі Українки, цикл «Сім струн», музика Я. Степового). На прохання вагітної Антоніни Бурчак, Оріся, Паша співають «Заповіт» Т. Шевченка [7, с. 143]. Автор сугестує настроєвість героїні: «*Антоніна ляга, закидаючи руки за голову і, тісно стуливши губи, скорбно дивиться вперед. На лиці мука <...> Антоніна при кінці співу, закриває лице руками й голосно риде*» [7, с. 144]. «Як умру, то поховання» пропонує заспівати й герой драми «Брехня» Андрій Карпович, іронізуючи над Наталією Павлівною, яка, намагаючись урятувати свою честь, обіцяє випити отруту.

Перед тим як «розрізати картину», Кривенко читає перший рядок поеми «Гайдамаки»: «*Плюньте, панове! „Все йде, все минає..." (Різко). Все минає! (Кладе бандуру додолу й задумливо кусає огірок). Всі співають далі. Кривенко помалу бере ніж, ніби граючись ним, пробує, чи гострий. Потім ліниво встає, підходить до мольберта й зупиняється. Якийсь мент непорушно стоїть, далі спокійно, в'яло підносить руку з ножем і помалу розрізає картину згори донизу. На губах чудна посмішка*» [7, с. 165]. Це модифікація руйнівної сили та її наслідків, що актуалізуються через зображення подій Коліївщини 1768 року. Цей же рядок наявний у розмові Зінька та Катрі (драма «Великий Молох») перед зборами організації щодо засудження Зінька, який відмовляється йти на операцію, аби звільнити ув'язненого революціонера: «*Все одно. Що таке нова цінність?... Все йде, все минає...*» [7, с. 86].

Портрет Шевченка висить у кімнаті Орісі та Кривенка (драма «Memento»). Художник

Кривенко має замовника ковбасника Козолупа, який неодмінно хоче, аби його на вивісці ковбаси намалювали схожим на Шевченка: «*А потім патрет його... Обов'язково щоб був похожий на Шевченка. Принесе навіть такий самий кожух і шапку, як у Шевченка. І зроблю! Чого геній не зробить! Правда, Чупруне?... І пречудово вийде! Він теж вірши пише. Обіцяв сьогодні принести свої твори.*

Називається „В чарах кохання”. Назва украдена, але якраз підходить до нього» [7, с. 161]. Стереотипізований портрет поета в кожусі та шапці набуває дещо пародійного змісту під час написання портрета Козолупа: «*Зараз побачимо. (Знімає з стінки портрет Шевченка й ставить поруч з Козолупом). Тепер сядьте. Шапку одягніть. От так... Зсуньте на лівий бік. Чудово. (Одходить трохи назад). Не рушитесь. Похмурте брови... Побільше важности. (Козолуп надуває щоки, хмурить брови). Так. Тепер зовсім, як рідні брати*» [7, с. 167].

У драмі «Брехня», як і в сатиричній поемі «Кавказ» Т. Шевченка, елементами гіркої іронії сповнені слова Андрія Карповича до коханця Наталії Павлівни: «*А день, панове, який сьогодні чудесний! Га? Поете! Славте день і сонце... Як то єсть: „Слава... слава, Хортам, і гончим, і псарям..."*» [8, с. 24].

У драмі «Чорна Пантера і Білий Медвідь» конфлікт твору – мистецтво (вічність) і тілесність (тлінність), а також картина, що імпліцитно є причиною смерті сина, Рити та Корнія, містить алюзію на роман «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда. Події в драмі розгортаються на тлі дискусій про силу справжнього мистецтва. Ремісництво «одне мистецтво має вічність» [6, с. 11] на відомий вислів античних часів, який уперше трапляється в «Діалогах» Сенеки: мистецтво вічне, а життя коротке.

Прикладом історичної алюзії є згадка Сніжинкою Запорозької Січі в контексті свободи мистецтва від сімейних зобов'язань: «*Артист мусить бути вільним од усього і жерцем тільки краси!*», «*Ех, славне було колись Запоріжжя! От, месє Мулен, знаєте, було колись в українців таке військо, яке не знало сім'ї. Це були рицарі війни і краси...От усім артистам Січ Запорізьку встановити...*» [6, с. 17–18].

Через танок апашів, який виконує Рита, автор відтворює психологічний злам героїні – безвихідь, злоба, крайня напруженість емоцій матері, яка втрачає сина. Цей танець був відомий на початку ХХ століття як явище паризької вуличної культури. Назва походить від дикого племені апачі, у французькій вимові – «апаші». Уважається, що спочатку танець розповідав про історію взаємин між сутенером і дівчиною, пізніше вже символізує взаємини чоловіка та жінки, але з точки зору апашів. Танець розкриває всю глибину почуттів Рити, неспроможність урятувати сина, через рухи танцю героїня кидає виклик будь-яким нормам пристойності.

Перефразована цитата Р. Кіплінга з твору «Мауглі» «*Ми всі троє – одно*: «*І от нас троє, і ми всі одно*» [6, с. 45], «*І ми разом будемо творити, всі троє, бо ми „всі троє – одно“*» [6, с. 46] – сугестує головний конфлікт драми.

У драмі наявні й алюзії до героїв «Мауглі» Р. Кіплінга як за зовнішніми рисами, так і за манерою поведінки: Рита – Чорна Пантера, Корній – Білий Медвідь. Корній «*Великий, трохи незграбний, мішкуватий, має довге, пишне, біле волосся, як грива*» [6, с. 9]; Рита «*Дуже тонка, гнучка, одягнена в чорне, лице з різкими рисами, розвиненими щелепами, жагуче, майже дике і грубе, але гарне*» [6, с. 9], «*Занадто вона гаряча...дика...самолюбива...*» [6, с. 30], «*О, Чорна Пантера за дітей не прощає нікому*» [6, с. 63].

Прецедентне ім'я Геркулес, що асоціюється з силою, спритністю, згадується в драмі «Пригвождені», коли Шелудько називає так студента Вукула, який допоміг викрасти сина Настасії: «*Ну, це вже, шановний Геркулес, ви брешете... А ти чого такий... скупчений, делікатно висловлюючись? Га? Заздриши лаврам Геркулеса?*» [6, с. 218].

Поведінка Родіона (драма «Пригвождені»), його вміння співпереживати та говорити правду, аналітично мислити доповнюється особовими алюзіями – згадками персоналій, діяльність яких співвідноситься з конкретно філософською течією, які генерують внутрішній стан Родіона: «*Ви знаєте, я раз трохи в манахи не пішов. Правда! Два роки толстовцем був. Океан води вилив на себе по системі Кнайпа і інших*» [6, с. 241]; «*А сам писатиме статті й читатиме лекції про добро, правду, Спінозу, Канта, красу, справедливість*» [6, с. 275].

Алюзивний антропонім Каїн та Іуда виражається в текстах В. Винниченка через семантичну модель: *Каїн, Іуда – убивця, зрадник, диявол, сатана, нечистий дух*. У драмі «Гріх» жандармського підполковника Сталинського прозвали Каїном. Ніздря говорить про Сталинського: «*Хто? Каїн не в силах? <...> Та Каїн, брат, тобі кого хоч, самого генерала, как схоче, в острог посадовить. „Казьона служба!“*»

Він тобі з кого хоч, з усіх апостолів Юд може поделать» [9, с. 117]. Щоб вирвати свідчення арештантів, Сталинський не хехтує нічим: шантаж, насилля, підступництво, зрада, смерть в'язня: «*Що йому допрос? Йому душу свою давай. Понімаєш? У душу йому нада залізити, сковирнуть її, облутать, обшувати, як павукові*» [9, с. 118]; «*Хіба це офіцер как офіцер? Це диявол. Верно, диявол. Нечистий дух*» [9, с. 118]; після арешту сина Середчук говорить до Марії: «*То ж є серед вас страшний люди! Свого, свого взять і передасть ворогам! <...> Це ж Юда христонпродавець, будь він проклят у всіх ділах своїх*» [9, с. 144]. У драмі «Між двох сил» Христя, звертаючись до Софії, називає більшовика Грінберга *Юдою* [5, с. 31].

Біблійна алюзія на текст Євангелія від Луки про грішницю, яка обливала слізьми ноги Ісуса Христа й волоссям витирала йому ноги, миром мастила, трансформується в драмі «Брехня». Наталія Павлівна, яка зраджує свого чоловіка, представляючи коханця Тося як свого кузена, говорить до нього: «*Я теж пішла на жертву. А коли побачила його батька, сестер... смішно, котику, – але мені хотілось стати на коліна перед його батьком, обмити його ноги й витерти їх своїм волоссям*» [8, с. 15]. У драмі «Великий Молох» наявна текстова ремінісценція з Біблії, яку неодноразово повторює Зінько в контексті свого небажання робити те, що нав'язує йому організація: «*Ну, от я вам скажу: хотять, щоб я підставив праву щоку, коли мені плюнули в ліву?*» [7, с. 9]; «*Я мушу грати роль якогось християнського праведника, що підставляє ліву щоку, як його луплять у праву*» [7, с. 13].

Отже, дослідження категорії інтертекстуальності в драмах В. Винниченка є важливим елементом розуміння мовно-стилістичних особливостей тексту, ірраціонального осмислення творчого задуму письменника. Автоінтертекстуальність, що реалізується через автоцитування та автоінтерпретації, а також літературні, історичні, біблійні алюзії, прецедентні імена генерують емоційно-естетичний контекст твору. Перспективним, на нашу думку, є аналіз інтертекстуального поля всього творчого доробку В. Винниченка.

Література

1. Барт Р. Від твору до тексту. Слово. Знак. Дискурс: [антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької]. [2-ге вид., доп.]. Львів: Літопис, 2001. С. 491–496.
2. Бахтин М. М. Проблемы содержания, материала и формы в словесном творчестве. *Вопросы литературы и эстетики*. Москва, 1975. С. 6–71.
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва, 1979. 424 с.
4. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: підручник. Київ, 2008. 430 с.
5. Винниченко В. Вибрані твори. Харків, 2003. 352 с.
6. Винниченко В. Драми. Київ, 2012. 352 с.
7. Винниченко В. Драматичні твори. Київ, 1929. Т.10. 202 с.
8. Винниченко В. Драматичні твори. Київ, 1930. Т.12. 179 с.
9. Винниченко В. Драматичні твори. Київ, 1930. Т.15. 262 с.
10. Гуменюк В. І. Сила краси: Проблема поетики драматургії Володимира Винниченка. Сімферополь, 2001. 338 с.
11. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Львів: Літопис, 1997. 297 с.

12. Деррида Ж. О граматилогії / пер. с фр. и вст. ст. Н. Автономовой. Москва: Ad Marginem, 2000. 512 с.
13. Жулинський М. Володимир Винниченко. *Жулинський М. Из забуття – в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини)*. Київ: Дніпро, 1990. С. 128–173.
14. Зборовська Н. Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури: монографія. Київ: Академвидав, 2006. 502 с.
15. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва: ЛКИ, 2010. 264 с.
16. Клочек Г. Про енергетику творчості В. Винниченка як інтегрований критерій її оцінки. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство, мовознавство)*. Випуск 62. Кіровоград: РВВ КДПУ, 2005. С. 3–11.
17. Костюк Г. Володимир Винниченко та його доба: дослідження, критика, полеміка. Нью-Йорк, 1980. 283 с.
18. Красных В. В. Структура коммуникации в свете лингвокогнитивного подхода (коммуникативный акт, дискурс, текст): автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19 / Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Москва, 1999. 72 с.
19. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог, роман. *Вестник Моск. ун-та*. Сер. 9: Филология. 1995. № 1. С. 97–124.
20. Мороз Л. Сто рівноцінних правд: парадокси драматургії В. Винниченка. Київ: Інститут літератури ім. Шевченка, 1994. 208 с.
21. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Либідь, 1997. 360 с.
22. Панченко В. Є. «Будинок з химерами». Творчість Володимира Винниченка 1900–1920 рр. у європейському літературному контексті. Кіровоград, 1998. 278 с.
23. Панченко В. Є. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості: книга розвідок та мандрівок. Київ: Твім інтер, 2004. 288с.
24. Сиваченко Г. М. Пророк не своєї вітчизни. Експатріантський «метароман» Володимира Винниченка: Текст і контекст. Київ: Альтернатива, 2003. 280 с.
25. Сріблянський М. На великім шляху (про письменство наше в р. 1909). *Українська хата*. 1910. № 1. С. 51–58.
26. Супрун А. Е. Текстовые реминисценции как языковое явление. Вопросы языкознания. 1995. № 6. С. 17–29.

References

1. Bart R. Vid tvorbu do tekstu. Slovo. Znak. Dy'skurs : [antologiya svitovoyi literaturno-kry'ty'chnoyi dumky` XX st. / za red. M. Zubry cz'koyi]. [2-ge vy'd., dop.]. L'viv : Litopy's, 2001. S. 491–496.
2. Bahtin M. M. Problemy sodержaniya, materiala i formy v slovesnom tvorchestve. *Voprosy literatury i jestetiki*. Moskva, 1975. S. 6–71.
3. Bahtin M. M. Jestetika slovesnogo tvorchestva. Moskva, 1979. 424 s.
4. Budnyi V., Pnytskyi M. Porivnialne literaturoznavstvo: pidruchnyk. Kyiv, 2008. 430 s.
5. Vynnychenko V. Vybrani tvory. Harkiv, 2003. 352 s.
6. Vynnychenko V. Dramy. Kyiv, 2012. 352 s.
7. Vynnychenko V. Dramatychni tvory. Kyiv, 1929. T.10. 202 s.
8. Vynnychenko V. Dramatychni tvory. Kyiv, 1930. T.12. 179 s.
9. Vynnychenko V. Dramatychni tvory. Kyiv, 1930. T.15. 262 s.
10. Gumenyuk V. I. Sy'la krasny': Problema poety'ky` dramaturgiyi Volody'my`ra Vy`nny`chenka. Simferopol`, 2001. 338 s.
11. Gundorova T. ProYavlennya Slova. Dy'skursiya rann'ogo ukrayins`kogo modernizmu. Postmoderna interpretaciya. L'viv: Litopy's, 1997. 297 s.
12. Derry`da Zh. O grammatology`y` / per. s fr. y` vst. st. N. Avtonomovoj. Moskva: Ad Marginem, 2000. 512 s.
13. Zhuly`ns`ky`j M. Volody`my`r Vy`nny`chenko. Zhuly`ns`ky`j M. Iz zabuttya – v bezsmertya (Storinky` pry` zabutoyi spadshy`ny`). Ky`yiv: Dnipro, 1990. S. 128–173.
14. Zborovs`ka N. Kod ukrayins`koyi literatury`. Proekt psy`xoistoriyi novitn`oyi ukrayins`koyi literatury`: monografiya. Ky`yiv: Akademvy`dav, 2006. 502 s.
15. Karaulov Yu. N. Russky`j yazyk y` yazykovaya ly`chnost`. Moskva: LKY`, 2010. 264 s.
16. Klochek G. Pro energety`ku tvorchosti V. Vy`nny`chenka yak integrovany`j kry`terij yiyi ocinky`. *Naukovi zapysky`. Seriya: Filologichni nauky` (literaturoznavstvo, movoznavstvo)*. Vy`pusk 62. Kirovograd: RVV KDPU, 2005. S.3–11.
17. Kostyuk G. Volodymyr Vynnychenko ta jogo doba: doslidzhennya, krytyka, polemika. Nyu-Jork, 1980. 283 s.
18. Krasnyh V. V. Struktura kommuny`kacy`y` v svete ly`ngvokogny`ty`vnogo podxoda (kommuny`katy`vnyj akt, dy`skurs, tekst): avtoref. dy`s. ... d-ra fy`lol. nauk: 10.02.19 / Moskovsky`j gos. un-t y`m. M. V. Lomonosova. Moskva, 1999. 72 s.
19. Kry`steva Yu. Baxty`n, slovo, dy`alog, roman. *Vestny`k Mosk. un-ta*. Ser. 9: Fy`lology`ya. 1995. # 1. S. 97–124.
20. Moroz L. Sto rivnocinny`x pravd: paradoksy` dramaturgiyi V. Vy`nny`chenka. Ky`yiv: Insty`tut literatury` im. Shevchenka, 1994. 208s.
21. Pavly`chko S. Dy`skurs modernizmu v ukrayins`kij literaturi. Ky`yiv: Ly`bid`, 1997. 360 s.
22. Panchenko V. Ye. «Budy`nok z xy`meramy`». Tvorchist` Volody`my`ra Vy`nny`chenka 1900–1920 rr. u yevropejs`komu literaturnomu konteksti. Kirovograd, 1998. 278 s.
23. Panchenko V. Ye. Volody`my`r Vy`nny`chenko: paradoksy` doli i tvorchosti: kny`ga rozvidok ta mandrivok. Ky`yiv: Tvim inter, 2004. 288 s.
24. Sy`vachenko G. M. Prorok ne svoeyi vitchy`zny`. Ekspatryants`ky`j «metaroman» Volody`my`ra Vy`nny`chenka: Tekst i kontekst. Ky`yiv: Al`ternaty`va, 2003. 280s.
25. Sriblyanskyj M. Na velykim shlyaxu (pro pysmenstvo nashe v r. 1909). *Ukrayinska xata*. 1910. 1. S. 51–58.
26. Suprun A. E. Tekstovye reminiscencii kak jazykovoje javlenie. *Voprosy jazykoznanija*. 1995. № 6. S. 17–29.

Масло Ольга Владимировна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры украинской лингвистики, литературы и методики обучения Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета (пер. Руставели, 7, г. Харьков, 61001, Украина); e-mail: olga_maslo@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1586-2805>

Olga Maslo, Candidate of Philology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Linguistics, Literature and Methodology of Education PI «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» KhRC (Rustaveli Lane 7, Kharkov, Ukraine, 61001); e-mail: olga_maslo@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1586-2805>

Волкова Ирина Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры украинской лингвистики, литературы и методики обучения Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета (пер. Руставели, 7, г. Харьков, 61001, Украина); e-mail: irinavolkova2@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4725-8837>

Iryna Volkova, Candidate of Philology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Linguistics, Literature and Methodology of Education PI «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» KhRC (Rustaveli Lane 7, Kharkov, Ukraine, 61001); e-mail: irinavolkova2@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4725-8837>